

УДК 347.155-057.66

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ШУКАЧІВ ПРИТУЛКУ

І.Г. Козинець, ст. викладач кафедри історії та теорії держави і права, конституційного та адміністративного права

Чернігівський державний технологічний університет

Характерною рисою сучасного світу є різні за характером та інтенсивністю збройні конфлікти, екологічні та техногенні катастрофи, внаслідок яких виникає така категорія осіб, як біженці. Немає такого регіону, який не зіткнувся б з цією проблемою.

У ХХ ст. міжнародне співтовариство визнало за необхідне надавати цій категорії осіб міжнародний захист. Але створена на підставі чисельних універсальних та регіональних міжнародних договорів система міжнародного захисту біженців охоплює лише частину вимушених переселенців [2]. Усі інші залишилися за межами міжнародно-правового регулювання, в тому числі шукачі притулку.

У системі міжнародного захисту біженців шукачі притулку займають особливе місце. Положення таких осіб за своїм характером є тимчасовим та перехідним. Фактично шукачі притулку, – це потенційні біженці згідно чинних міжнародних договорів, але ще не визнані такими через невиконання всіх процедурних вимог, що є умовою для надання статусу біженця за національним правом. Надання таким особам міжнародного захисту викликано необхідністю гарантувати дотримання прав та задоволення мінімальних потреб, у тому числі визнання за ними статусу біженців. Проте не завжди країна, до якої шукач притулку звертається про визнання його біженцем, може задовольнити таку заяву. Досить часто такій особі надається тимчасовий захист, і вона ще довгий час залишається у стані шукача притулку.

Так, на кінець 2011 року в світі нараховувалось 43 мільйони вимушених переселенців, переважною більшістю яких опікується УВКБ ООН (15,2 млн. біженців, 27,1 млн. людей, які були змушені переселитися в межах однієї країни, 983 тис. шукачів притулку) [3]. Крім того, далеко не всі особи, що

шукають притулок, відповідають критеріям надання статусу біженця, багатьом з них відмовляють в наданні такого статусу або можуть визнати такими, що потребують додаткового або тимчасового захисту [1]. Таким чином, надання міжнародного захисту шукачам притулку, визначення їх правового статусу, є важливим комплексним аспектом функціонування системи міжнародного захисту біженців.

Шукачі притулку, безперечно, користуються основними правами людини. Проте їх правовий статус має свої особливості, оскільки до офіційного визнання їх біженцями вони не мають повного обсягу прав і пільг, що закріплені Конвенцією про статус біженців 1951 року та регіональними міжнародними угодами. Але міжнародне право передбачає мінімальні стандарти поведінки з шукачами притулку, яких необхідно дотримуватися державам до подання заяви про визнання особи біженцем.

Основним із таких стандартів є положення статті 33 Конвенції 1951 року про заборону вислання чи їх примусового повернення «на кордон країни, де їхньому життю чи свободі загрожує небезпека через расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи чи політичних переконань»[4]. Це положення не застосовується до біженців, що представляють загрозу безпеці країни, в якій вони знаходяться, або є засудженими за вчинення особливо тілесного злочину і які представляють собою громадську небезпеку для цієї країни.

Конвенція 1951 року передбачила також випадок, коли шукач притулку, незаконно знаходиться в країні, що дає йому притулок. Згідно пункту 1 статті 31 Конвенції договірні держави не будуть накладати стягнень за незаконний в'їзд чи незаконне перебування біженців на їх території, які прибувши звідти, де їхньому життю чи свободі загрожувала небезпека, в'їжджають чи знаходяться на території цих держав без дозволу, за умови, що такі біженці без зволікань самі з'являться до влади і подадуть задовільні пояснення щодо свого незаконного в'їзду чи перебування [4]. Пункт 2 статті 31 Конвенції передбачає, що держави учасники конвенції не будуть утискувати свободу пересування

таких осіб, за виключенням коли статус таких біженців у цій країні не буде урегульований або коли вони не отримують права на в'їзд в іншу країну, для чого їм будуть надані всі необхідні умови для отримання такого дозволу.

Більш того, міжнародне право передбачає, що шукачі притулку, мають можливість оскаржити рішення національних органів влади щодо невизнання їх біженцями або у вищестоящій інстанції, або в суді.

Окрема проблема правового статусу шукачів притулку виникає у ситуаціях їх масового притоку [4]. У своєму Висновку (№22 (XXXII) 1981р. «Захист осіб, що шукають притулок, у ситуаціях їх масового притоку») Виконавчий Комітет по Програмі Верховного комісара зазначив, що у подібних ситуаціях дана категорія осіб має бути допущена до країни, де вони просять надання статусу біженців. При цьому повинен дотримуватися принцип невизнання. Крім цього у Висновку викладений ряд норм, що стосуються правового статусу шукачів притулку.

Якщо розглядати правовий статус шукачів притулку у різних регіонах, то тут також є розбіжності. І перш за все існують різні визначення поняття «біженець» - від класичного, що закріплене в Конвенції 1951 року і Статуті УВКБ ООН, до розширеного, зафіксованого у Конвенції ОАЕ 1969 року і Картахенській декларації 1984 року, - що приводить до невизначеності правового статусу шукачів притулку [5]. Згідно одного документа особа може розраховувати на те, що її не вишлють з країни імовірного притулку і може претендувати на статус біженця, а у відповідності з іншим – вона не може претендувати на визнання за нею цього статусу.

Конвенція 1951 року та інші міжнародні угоди, що стосуються біженців, не використовують правової дефініції «шукачі притулку», де-факто включаючи їх до категорії біженців. Правовому статусу цієї категорії осіб присвячено лише три статті, які практично не регламентують їхні права та обов'язки. Все це викликає небажані наслідки для таких осіб – невизначеність правового статусу за міжнародним правом веде до їх безправного становища в країнах імовірного

притулку (затриманню, нападу, фізичному насильству тощо), де-юре ця категорія осіб відсутня в міжнародному праві.

Отже, для вирішення такої ситуації необхідно: внести поправки до основних міжнародних угод, що стосуються біженців, які юридично визначають правовий статус шукачів притулку, а також більш конкретно передбачать мінімальні права та обов'язки як цієї категорії осіб, так і держав, на території яких вони знаходяться.

Література:

1. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8.07.2011 р. //УК. – 2011. - №149. – 16 серпня.
2. Иванов Д.В. Беженцы в современном международном праве. - М.: Междунар.отношения, 2006. – С.32-58.
3. Прес-реліз УВКБ ООН: Ситуація шукачів притулку у пунктах тимчасового затримання іноземців у Волинській та Чернігівській областях. 31.01.2012 р. - Режим доступу: [//http://www.unhcr.org.ua](http://www.unhcr.org.ua).
4. Сборник международно-правовых документов и национальных законодательных актов по вопросам беженцев /Сост. Ю. Л. Сарашевский, А. В. Селиванов. – Мн. – Тесей», 2000. – С. 69; 68; 87-91.
5. Гудвин-Гилл Г. С. Статус беженца в международном праве. – М.: ЮНИТИ, 1997. – С.32-36.